

“TÜRKMANCA”¹ VE KELİME TÜRLERİ: KELSTERBACH ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üye. Meryem ARSLAN*

ÖZ

Almanya'daki Türklerin Türkçe başladıkları bir cümleyi Almanca; Almanca başladıkları bir cümleyi de Türkçe devam ettirmeleriyle oluşmuş yarı Türkçe yarı Almanca anlatımlar, Türkçe ve Almanca dil adlarının birleşimiyle oluşturulan ve bu karma kullanıma atıfta bulunan Türkmanca (< Turkish+Deutch) veya Deukisch (<Deutch+Turkish) karma dil adıyla ifade edilmeye başlanmıştır.

Karma dil kullanımı, iki veya çok dilli ortamlarda görülen ve dil değişimleri içerisinde değerlendirilen bir konudur. Konu, karma dil kullanımının nedenleri, onun alıcı dile olumlu veya olumsuz etkileri açısından araştırılmaktadır. Bu incelemelerde Almanya'daki Türkçenin karma kullanımının kelime türleri açısından ele alınmadığı fark edilmiştir. Bu yazı da Almanya'daki Türkçede yer alan karma dil kullanımlarını kelime türleri açısından ele almak, konuya dikkat çekmek ve Almanca-Türkçe dil ilişkilerini kelime türleri boyutuyla ortaya koymaya katkı sağlamak için kaleme alınmıştır. Çalışma, Türkçe olarak ifade edilmesi mümkün söz ve söz gruplarının Almanca olarak ifade edilmesiyle ortaya çıkan kopyalamalardaki kelime türleri ile sınırlandırılmıştır. Bunun için 100 cümle derlenmiştir. Bu 100 cümlede 107 Almanca kopyalamaya rastlanılmıştır. Çalışma sonunda da 107 söz ve söz grubunun 84'ünü isimlerin, 8'ini zarfların, 6'sını sıfatların, 1'ini bağlaç ve zamirlerin, 2'sini edat ve fiillerin ve 3'ünü de ünlemlerin oluşturduğu görülmüştür. Bu dağılımdan isimlerin, karma kullanımda en çok tercih edilen kelime türü olduğu anlaşılmıştır. Zarflar ve sıfatlar ise isimlerden sonra en çok kullanılan kelime türüdür. Bu dağılımda ünlemler de önemli bir kullanım alanına sahiptir. Bağlaç ve zamirler ile fiiller ve edatlar karma kullanımda sık kullanılmayan kelime türleri olarak belirlenmiştir. Tüm kelime türlerinin örneklenmesi, kopyalamanın boyutu açısından oldukça önemlidir. Çünkü bir dilde edat, zarf ve sıfatların kopyalanması kopyalamanın ileri boyutta olduğunu göstermeye yeterken fiillerin, ünlemlerin ve bağlaçların da kopyalama düzeyine erişmesi oldukça dikkat çekicidir. Bundan dolayı denilebilir ki dar anlamda Kelsterbach'ta geniş anlamda da Almanya'da Türkçenin Almandan yaptığı kopyalamalar, oldukça ileri seviyeye gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karma dil, kod değiştirme, kelime türleri, Almanca-Türkçe karma dil kullanımı, Türkmanca, Deukisch

ABSTRACT

The half-German, half-Turkish expressions that were formed by the Turks in Germany continuing a sentence in German that they started in Turkish and vice versa began to be expressed as the mixed language name Deukisch (<Deutch+Turkish) or Türkmanca (<Turkish+Deutch) that is formed by the combination of the language names Turkish and German and that refers to this mixed usage.

¹ “Türkmanca”, bir kod değiştirme çeşididir ve Almanya Türkçesindeki Almanca ve Türkçenin ileri boyutta karma olarak kullanılmasını adlandırmak için kullanılmıştır. Bu kavramı, çeşitli akademisyenler de çalışmalarında ve akademik ortamlarda dile getirmişlerdir. Çakır, çalışmasında kullandığı Türkmanca kavramını, Prof.Dr. Hüseyin Salihoğlu ile 1999'da Almanya'daki ikinci, üçüncü kuşak gençlerin dil ve eğitim sorunları konusunda yapılan bir söyleşiden aldığını belirtir (Çakır, 2002: 41). Bu yüzden biz de akademik düzeyde kullanılabilen bu kavramla Almanya Türkçesindeki Almanca kod değiştirmelere dikkat çekmek ve onun kelime türlerindeki boyutunu Kelsterbach örneğiyle ele almak için başlıkta onu kullanmayı tercih ettik.

* Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, meryemarslan2078@hotmail.com, ORCID NO:0000-0002-1621-0286

Mixed language usage is a topic that is seen in bilingual or multilingual environments and evaluated within linguistic changes. The topic is being researched in terms of the reasons for mixed language usage and its positive or negative effects on the recipient language. It was noted in these researches that the mixed usage of the Turkish language in Germany was not discussed in terms of word types. This essay was written in order to discuss the mixed usage of the Turkish language in Germany in terms of word types, draw attention to the topic, and contribute to the revelation of the German-Turkish language contacts in the dimension of word types. The study was limited to the word types in the duplications that emerged with the German expression of words and phrases that can be expressed in Turkish. For this, 100 words were compiled. In these 100 words, 107 German duplications were found. At the end of the study, it was seen that the 107 words and phrases consisted of 84 names, 8 adverbs, 6 adjectives, 1 conjunction and pronoun, 2 prepositions and verbs, and 3 interjections. It was understood from this distribution that names are the most preferred word type in mixed usage. Adverbs and adjectives are the most commonly used word types after names. Interjections also have an important usage area in this distribution. Conjunctions, pronouns, verbs and prepositions were identified as being word types that are not commonly used in mixed usage. Exemplification of all word types is quite important in terms of the size of the duplication. Because as the duplication of prepositions, adverbs, and adjectives in a language is enough to show that duplication is advanced, it is quite remarkable that verbs, interjections, and conjunctions also reach the level of duplication. For this reason, it can be said that the duplications Turkish makes from German has reached quite an advanced level in Kelsterbach in a narrow sense, and in German in a broad sense.

Keywords: Mixed language, code-switching, types of words, Türkmanca, Deukish

0. Almanya'daki Türklerin, Türkçelerinde sıkça görülen Almanca-Türkçe kod değiştirmeler (code switching), konuşanların da dinleyenlerin de fark ettikleri bir husustur. Almanya'daki Türklerin Türkçe başladıkları bir cümleyi Almanca; Almanca başladıkları bir cümleyi de Türkçe devam ettirmeleriyle oluşmuş yarı Türkçe yarı Almanca anlatımlar, Türkçe ve Almanca dil adlarının birleşimiyle oluşturulan ve bu karma kullanıma atıfta bulunan Türkmanca (< Turkish+Deutch) veya Deukisch (<Deutch+Turkish) karma dil adıyla² ifade edilmeye başlanmıştır. Bu karma dil adının ilk olarak kimin tarafından kullanıldığı belirlenememiştir. Ancak *Almanya'daki Çok Kültürlü Ortamlarda Türkçenin Anadili Olarak Kullanımı* adlı makalesinde Çakır onu, 1999 yılında Prof. Dr. Hüseyin Salihoğlu'yla yapılan söyleşiden alarak kullandığını belirtir (Çakır, 2002: 41). Buna göre bu kavramın, en azından 1999 yılından itibaren akademik ortamlarda ve yazılarda Almanya'daki Türkçede yer alan kod değiştirmeleri ifade etmek için kullanıldığını söylemek mümkündür.

Karma dil kullanımı, iki veya çok dilli ortamlarda görülen ve dil değişimleri içerisinde değerlendirilen bir konudur. Konu, karma dil kullanımının nedenleri, onun alıcı dile olumlu veya olumsuz etkileri açısından araştırılmaktadır. Türkmanca yani

² Türkmanca veya Deukish'in dil adı olarak adlandırılmasının nedeni, onun Almancada da Türkçede de olmayan kuralları içeriyor olması ve yaygın bir şekilde karma bir dil gibi kullanılmasıdır. Örneğin *kranken*: Almancada *hasta ol-* eylemidir. *Krank* ise *hasta* anlamına gelir. Türkmanca'da bu sözcük (yani *krank*) rapor anlamında kullanılmaktadır (*Doktordan krank aldım. Okula gitmişim* gibi). Çünkü sözcük, Almanca karşılığıyla çevrilirse yapıcı olmasa da anlamca kabul edilemez cümle ortaya çıkmaktadır (*Doktordan hasta aldım, okula gitmeyeceğim* gibi). Aynı şekilde Almancada da bu sözcük Türkçe sözcüklerle birlikte bu şekilde cümle içinde kullanılamaz.

Almanca-Türkçe karma dil kullanımı, Almanya'daki Türkçe konulu makale, kitap ve tezler içerisinde ele alınmıştır (Bu çalışmalarla ilgili genel bilgi için bk. 1.1. Almanca ve Türkçenin Karma Kullanımı: Türkmanca/Deukish). Ancak konuyu, Türkmanca ve Deukisch adı altında inceleyen çalışmalara rastlanılmamıştır.

Almanya'daki Türkçe, dil bilimsel ve toplum dil bilimsel çalışmalar yanında dil öğretimi açısından da incelenmektedir. Bu Türkçe, toplum dil bilimsel olarak kopyalama, iki dillilik, kod değiştirme, alıcı ve verici dil, kopyalamanın ses, şekil ve anlam boyutu; dil bilimsel olarak karma dilin ses, şekil, anlam ve söz dizimine etkileri; dil öğretimi açısından da karma dile etki eden sebepler, bunların nasıl ortadan kaldırılabileceği ve azınlıkların dili yönüyle ele alınmaktadır. Bu incelemelerde Almanya'daki Türkçenin karma kullanımının kelime türleri açısından ele alınmadığı fark edilmiştir³. Her ne kadar alıntı ve kopyalamanın isimlerde olduğu görüşü⁴ hakim olsa da bunun boyutu ve diğer türlerle karşılaştırılmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Çünkü Almanca ile yıllardır iç içe (yaklaşık 60 yıl) olmak, isimler yanında diğer türlerin de alınmasına etki etmiş olabilir. Böyle bir betimleme ve inceleme, dil ilişkilerinin kelime türleri yanında bunların alıntılanmasına etki eden nedenleri ve dil ilişkilerinin boyutunu da sorgulatabilecektir. Bu yazı da Almanya'daki Türkçede yer alan karma dil kullanımlarını kelime türleri açısından ele almak, konuya dikkat çekmek ve Almanca-Türkçe dil ilişkilerini kelime türleri⁵ boyutuyla ortaya koymaya katkı sağlamak için kaleme alınmıştır.

Konunun malzemeleri, Mainz Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde TÜBİTAK post doktora programı çerçevesinde misafir araştırmacı iken bir yıl ikamet edilen (2017 Kasım- 2018 Kasım) Kelsterbach'taki Türkçeden elde edilmiştir. Çalışma, temelde gözleme dayalı olarak yapılmıştır, fakat kelime türleriyle ilgili karma dil kullanımları, örnekler çapında sıklık yönünden de ele alınmıştır. Karma dil kullanımı ile ilgili tüm verilerin toplanması, onların tamamının istatistikî olarak ele alınması kabul edilmelidir ki makale sınırlarını aşacaktır. Bu nedenle bununla ilgili daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç bulunduğu belirtilmelidir.

Çalışmanın 1. ile ifade edilen bölümünde konuyla ilgili terimler tanımlanmıştır. 2.'de çalışma ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. 3.'de Kelsterbach Belediyesi ve oradaki Türklerle ilgili genel bilgiler verilmiştir. 4'te toplanan malzemeler, kelime türleri

³ Almanya'daki Türkçe ile ilgili Bekar'ın hazırlamış olduğu bibliyografya denemesine bakılabilir (bk. Bekar, 2016).

⁴ Daşdemir-Efendioğlu, bu fikri şu şekilde ifade etmektedir: ... *dil kullanıcıları, hiç ihtiyaç olmasa da tamamen psikolojik etkenlerle (moda, dinsel kaygılar vs.) kendi dillerinde mevcut olan bir sözcüğü terk edip onun yabancı dildeki karşılığını tercih edebilirler. Alıcı durumundaki dil, "oluş, kılış ve nitelikleri karşılayan sıfat, zarf ve fiillerden çok nesnelere karşılayan isimleri" kendi söz varlığına dâhil eder. Zarf, sıfat, edat vs. türünden sözcüklerin ödünçlenmesi ise, yankatman (İng. adstratum), altkatman (İng. substratum), üstkatman (İng. superstratum) ilişkileriyle dilsel etkileşimin ileri düzeye vardığı durumlarda görülür...* (2016: 159-160).

⁵ Dil ilişkilerinin kelime türleri boyutuna dikkat çeken az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bunlardan biri Daşdemir-Efendioğlu (2016); diğeri de Aytaç (1994)'a aittir. Daşdemir-Efendioğlu, çalışmasında, kopyalamanın kelime türlerindeki değişiminin uzun süreli dil ilişkileriyle ilgili olduğunu belirtmiştir (s. 159). Aytaç da Arapça-Türkçe dil ilişkilerini, kelime türleri ve bunların yoğunlaştığı alanlarla ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Örneğin Arapçadaki Türkçe kelimeler, yemek isimleri, meslek isimleri ve soyisimlerde yoğunlaşmaktadır ve bunların kelime türlerindeki dağılımı isimler, sıfatlar ve fiiller düzeyindedir (s.142-156).

açısından incelenmiştir. 5 numaralı bölümde ise ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiştir.

1.Kavramsal Çerçeve

1.1. Almanca ve Türkçenin Karma Kullanımı: Türkmanca / Deukisch

Türkmanca, Almanya'daki Türkçenin Almancadan yapılan kopyalamalar ve kod değiştirmelerle veya Almanca düşünüp Türkçe ifade etmelerle oluşturulmuş karma bir dili ve kullanımı ifade etmektedir. Ortaya çıkan karma dilde Türkçede de Almancada da olmayan kurallar yer alabilmektedir. Ancak bunlar konuşan veya dinleyen tarafından anlaşılmakta ve iletişimde bir sorun teşkil etmemektedir.

Almanya'daki Türkçede Almanca ve Türkçenin karışık kullanılması⁶, doğal konuşurlar ve araştırmacılar tarafından da sıkça dile getirilmektedir. Doğal konuşurlar, bunu genellikle, *Bizim dilimiz işte böyle. N'olcak bizim halimiz bilmiyorum. Türkçe anlatıma sürekli Almanca karıştırıyoz* şeklinde ifade etmekte ve bunun yanlış olduğunu düşünmektedirler. Baş, Almanya'daki karma dil kullanımını ve onunla birlikte bunun nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır:

Federal Almanya'daki Türkçe konuşurların arasında ana dile hâkimiyet bakımından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Almanya'ya ilk göç dalgası dikkate alındığında, Türkiye kökenli göçmenlerin geldikleri bölge farklılığı ve düşük eğitim düzeylerinden dolayı heterojen bir Türkçe alt yapısının olduğu söylenebilir. Hem Türkçe eğitim imkânının göçmen azınlıklar tanımlamalarından dolayı desteklenmediği (hem de mevcut Türkçe öğrenme olanaklarına rağbetin az olduğu düşünüldüğünde, Türk kökenlilerin Türkçeyi ağırlıklı olarak evde, aile ortamında öğrenebildikleri ortaya çıkmaktadır. Ancak göçmenlerin aile ortamında salt kendi dillerini konuşmaları neredeyse istisnai bir durumdur. Dolayısıyla göçmen ailelerin çoğu, konuşurken Almanca ve Türkçe karma bir dil kullanmaktadırlar (2014: 82).

Baş'a göre Almanya'daki Türkler, Türkçeyi yalnızca aile ortamında kullandıkları için kendilerini Türkçe olarak yeterince ifade edemediklerinden dolayı karma bir dil kullanmaktadır.

Salihoglu da Almanya'da kullanılan Türkçenin, Türkiye Türkçesinden ayrı tutulması gerektiğine, bunun olsa olsa Türkçe ile Almancanın karışımıyla ortaya çıkan yeni bir dilin habercisi olarak algılanarak "Türkmanca" şeklinde adlandırılabileceğine dikkat çeker (aktaran Çakır, 2002: 41).

Erdal'ın, *Almanya'yı yeni vatanları yapmış Türklerin dillerini bir veya iki kuşak içinde tümüyle yitirmemeleri, yarım yamalak kültürlü değil, çift kültürlü gençlerin yetişmesi amacını gerçekleştirmek bizce ancak Türkiye'nin desteğiyle sağlanabilecektir*

⁶ Bu karışık kullanım, yalnızca Türkçeye yapılan Almanca kopyalamalardan değil Almancaya yapılan Türkçe kopyalamalardan da oluşmaktadır. Kelsterbach'taki Türklerden derlenen ve fıkra gibi anlatılan Almancaya yapılan Türkçe kopyalama örneklerine fikir vermek için, burada birkaçı paylaşılmak istenilmektedir: Yeterli Almancası olmayan bir Türk, gördüğü bir kazayı şöyle bildirmiştir: *Zwei auto bum bum. Ein mann tot. Ein mann gut. Darmstadt yolunu tut* (İki araç çarpışmış. Bir kişi ölmüş; Birinin durumu iyi. Darmstadt yoluna gelmelisiniz.); Bir Türk, kavgayı *Unter nehmén unter nehmén* diyerek ayırmaya çalışmıştır. O, sözümona *alttan almak* deyimini kullanmak istemiş, ama Almanlar için bu ifade *alttaki bir nesneyi al* gibi anlaşıldığı için söylemek istediği anlaşılmamıştır (Nihat ve Fatma Alık'tan derlenmiştir).

(<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/87-almanyada-turkdilinin-gelecegi-kosullar-ve-olanaklar.html>) açıklamalarından anlaşıldığına göre Türkler yarım yamalak kültüre ve dolayısıyla dile sahiptir veya en azından böyle olma ihtimalleri yüksektir. Burada geçen *yarım yamalaklık*⁷ ifadesinde de karma bir kültüre paralel karma bir dil yattığı düşünülmektedir. Çünkü bir kültür doğru anlaşılmadan ona ait sözcüklerin doğru ifade edilip edilemeyeceği de anlaşılamayacaktır.

Almanya'daki Türkçede bulunan karışık kullanıma telaffuz ve ağız özellikleri çerçevesinde dikkat çeken bir başka araştırmacı da Keleş'tir. Keleş, Almanya'da oluşan Türkiye Türkçesi ağızını, Almanya'da dört yıllık çalışma sürecinde tamamlamış ve ilkokuldan üniversiteye kadar farklı eğitimleri olan ve aralarında Hamburg Üniversitesi Türkoloji öğrencilerinin de olduğu Almanya doğumlu 500'e yakın Türkiye kökenli Türk denek analizi ile belirlemeye çalışmıştır. Sözcüklerdeki sesleri belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada Keleş, aslında karma dil kullanımının karma telaffuz boyutuna ve karma dil karşısında Türkçe odaklı bir tespite dikkat çeker: *1. kuşağın anadili Türkiye Türkçesidir. Ebeveynleri genelde farklı yöresel şehir-kasaba-köy ağızıyla konuşmaktadır. Almanya'daki 2., 3. ve 4. kuşak Türkler yüksek Türkçeyi Alman eğitiminde mevcut olan, öğretmenlerinin genelde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye'den gönderildiği Türkçe seçmeli derslerden, basın yayın ve görsel sanatlardan duyarak pekiştirdiklerinden, ailenin konuştuğu yöresel Anadolu ağızları yanında karma bir Türkçe telaffuzla konuşmaktadırlar* (2015: 151).

Almanya'da, Türkler arasında Almanca ve Türkçenin karma olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak bunun ne kadar olduğu, kimleri kapsadığı, her yaş grubunu içene alıp almadığı, her kişide aynı düzeyde olup olmadığı cevaplanılmayı bekleyen sorulardandır. Yine de konuyla ilgili sınırlı çalışmalar yapıldığı da belirlenmiştir. Bekar, Almanya'daki üçüncü kuşaktan yaşları 11-19 olan 294 kişiye uyguladığı ankette onların dil kullanımlarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu ankete göre Türkçe Almanca karışık kullanım, % 54.1; genellikle Almanca kullanım % 18.1; genellikle Türkçe kullanım % 16,8'i; sadece Türkçe kullanım % 8,2 ve sadece Almanca kullanım da % 2,8'dir (Bekar, 2015: 71). Şahin'in (2010: 87-88) Almanya'daki üçüncü kuşağın dil kullanımlarını belirlemek için yaptığı anketten de, onların % 77,2'sinin Türkçeyi Almancayla karışık kullandığı; % 13,4'ünün yalnızca Türkçe kullandığı; % 9,4'ünün de yalnızca Almanca kullandığı ortaya çıkmıştır. Ankete göre bu kullanımlar konuşma dil becerisini içermektedir. Sınırlı çalışmalarda da görüldüğü gibi Almanya'da en azından üçüncü kuşak yani yaşları şu anda 14-23 arasında olan kuşak, konuşma dil becerisinde, Türkçeyi Almancayla % 50'den fazla karışık bir şekilde kullanmaktadır. Bu sonuçlardan ve yaptığı araştırmalardan yola çıkarak Bekar, Almanya'daki Türkçenin kullanım alanlarındaki tehlike seviyesini üç olarak değerlendirir. Bu tehlike seviyesi, Türkçenin daha çok ev alanında pek çok işlevde kullanıldığı, ancak (verici dilin) ev alanına da girmeye başladığı seviyedir (Bekar, 2017: 7).

⁷ Bu ifadeyi çalışmasında Bekar da kullanmıştır. Ona göre yarım yamalak Türkçe konuşan ve konuştuklarını da Almancanın fonetiği ile ifade eden Türk gençliğinin önüne geçmek için çalışma yapılmalıdır... [Çünkü çocuklar] ya sadece Almanca ya da Türkçe-Almancanın karışımı bir dil olan ve *Almanya Türkçesi* olarak adlandırılan Türkiye Türkçesinin bozuk bir şeklini konuşmaktadır. Bu bir tür *Semilingualizm*, *Sınırlı Dillilik* veya *Yarım Dillilik* olarak adlandırılan anadilin ve ikinci dilin yetersiz bilinmesi durumudur (Bekar, 2013: 785-788).

Türkmanca sıklıkla Almanya'daki Türkçede yer alan Almanca kopyalamalar ve kod değiştirmeler olarak algılsa da Almanlarla yapılan Almanca konuşmalar içerisinde de Türkçe kullanımlara rastlanılmıştır: *Ich bin nicht gut in Deutsch, ama ich kan einige* [Almancam iyi değil ama biraz biliyorum.].

Almanca ve Türkçenin Türkler arasında karışık kullanılması, farklı yaklaşımlar ve değerlendirmeler içerisinde de ele alınmaktadır. Bazılarına göre *göçmen çocuklarının buldukları ülkenin dilini öğrenebilmeleri ana dillerini öğrenmeleri ile mümkün olur... Birinci dilde ne kadar ne kadar başarılı olunursa ikinci dilde de o derecede başarılı olunur. Buna etkileşim hipotezi ((Interdependenz Hypothese) denilmektedir. Bu görüşü savunanlara göre göçmen çocuklarına ana dillerinin doğru öğretilmesi sağlanmalıdır. Diğer bir görüşe göre ise ... öğrenciler ana dillerinde belirli bir seviye eşliğine erişemedikleri takdirde ikinci dilde bilişsel (kognitif) zorluklar çekebilirler ... [bu düzeye erişememiş] göçmen çocuklarında, örneğin Almanya'daki Türk kökenli çocuklarda, her iki dil de yarım kalmaktadır. Sonuç itibarıyla ortaya "Deukisch" veya "Türkmanca" diye tabir edebileceğimiz iki yarım dillilik meydana gelmektedir. Buna da seviye eşliği hipotezi (Schwellenniveau-Hypothese) denilmektedir. (<http://www.haber.com/almanyanin-gelecegi-deukisch-ya-da-turkmanca-nesil-makale,30934.html>).*

Görüşler ve hipotezlerden anlaşıldığına göre karma dil oluşumu ana dilin eksik öğrenilmesi, bu eksikliğin diğer dil ediniminde bilişsel düzeyde zorluklar çıkarmasından meydana gelmektedir. Ancak burada yaşarken fark edilmiştir ki Almanya'daki Türklere kavramların doğru anlatılabilmesi, iletişimin kesintisiz devam etmesi için de Almanca ve Türkçe karışık olarak kullanılabilir. Aksi takdirde kullanılan bir Türkçe kavram, açıklanırken iletişim kesintiye uğramakta ve anlatılacak konudan uzaklaşmaktadır. Çünkü Türkler, Türkçe kavramı bilseler de onu sık kullanmadıkları için onu hatırlamaya ve onunla ilgili kavramsal alana ihtiyaç hissetmektedirler. Önem'e göre de karma dil kullanımına neden olan kopyalama ve kod değiştirme farklı nedenlerle ortaya çıkar; bilinçli veya bilinçsiz yapılabilir (Önem, 2011: 60-62).

Türkmanca Almanya'daki Türklere yönelik Alman basınında da sıkça yer bulmaktadır. Bunlar her ne kadar karma kullanımların popüler boyutuna dikkat çekse de karma kullanımlarla ilgili önemli tespitleri de içerirler. Bu yönüyle anlamlı bulunan bu bilgiler, burada sınırlı da olsa paylaşılmalı istenilmiştir:

Almanya'da yaşayan Türk gençlerinin artık yeni iletişim dili 'Türkmanca. İki farklı kültürle büyüyen bu gençler, hem Türkçe hem de Almanca kelimeleri bir araya getiriyorlar. Uzmanlar ise uyarıyor: İki dile de hakim olamayan bir nesil yetişiyor. Almanya'da yaşayan Türkler, gurbette yarım asrı tamamladı. Ekmek parası için yollara düşen Türklerin torunları, şimdilerde iki farklı dünyanın kültürüyle büyüyor. 'Üçüncü nesil' olarak adlandırılan bu gençlik, aralarındaki iletişimi ise ne Almanca ne de Türkçe ile sağlıyor. Onların artık yeni bir dili var: Türkmanca. Uzmanların 'Türkmanca' adını verdikleri bu dil, hem Türkçe hem de Almanca kelimelerden oluşuyor. Gençlerin evdeki bir sorunu ifade ederken kullandığı "Moruk evde voll Stress var" (Evde yoğun stres var) cümlesi; Türkmanca'ya örneklerden sadece biri. Sokaklarda sık sık bu cümleleri duyabilirsiniz (<http://www.karar.com/guncel-haberler/ucuncu-neslin-dili-turkmanca-503826>).

Kıt kanaat öğrendikleri birkaç kelime Almanca ile gurbette yarım asrı

tamamlayan Türklerin torunları, şimdilerde her iki dili de konuşabiliyor. Hatta iki dille sınırlı kalmayan bu gençlerin konuştuıkları bir dil daha var: "Türkmanca ya da Deukisch"... Bu, öyle her kişiye nasip olacak bir özellik değil aslında. Ancak çift dilliliğin avantajları kadar olumsuz yanları da bulunuyor. Metroda ya da trende Türkçe-Almanca konuşan gençlere "İşte sizin bu özelliğinizi seviyorum" diyenler de var, araya sıkıştırılmış Türkçe kelimeleri anlamayıp kaş çatan Almanlar da. Kendilerine sorarsanız, bu durum dillerinin de tıpkı kimlikleri ve kültürleri gibi arada kaldığının göstergesi. Her iki dile de tam anlamıyla hakim olamamanın bir sonucu aynı zamanda. Türkçe konuşurken bir anda araya sıkıştırılan Almanca kelime, hatırlanmakta zorlanılan sözcüğün bildiği diğer dildeki karşılığı aslında...[Bazılarına göre ise bu] "Bu kadar farklı iki kültürü birleştirmek kolay bir şey değil. Bunu dil yoluyla yapabiliyor olmak bir nevi ayrıcalık." (<https://zeynepkiliblog.wordpress.com/2016/08/28/gurbetcilerin-yeni-dili-turkmanca/>)

Basından ve facebooktan alınan ve kendimizin derlediği birkaç Türkmanca kullanım örneği şöyledir:

Bugün schuleye gitmiycem, doktordan krank aldım. [Bire bir çeviri ile *Bugün okula gitmeyeceğim, doktordan hasta aldım. Kastedilen anlam: Doktordan rapor aldım okula gitmeyeceğim].

Einkauf'a gidicem. [Alışverişe gideceğim.]

Ich hab bir buçuk saat sport gemacht. [Bir buçuk saat spor yaptım.]

Hauptbahnhof'a gitçem [İstasyona gideceğim].

Handy'mi getir. [Cep telefonumu bulamadım].

Orada çok braun olurum ger? [Orada tenim daha da koyulaşır değil mi?].

Stau'ya takılmazsam çabuk sürerim. [Trafik kuyruyu yoksa çabuk giderim].

Langsam langsam diye diye işten soğuttu [Yavaş[sın] diye diye işten soğuttu.].

Bücherei'da kuhentag var, sen de gel. [Kütüphanede pasta günü var. Sen de gel.].

1.2. Kod Değiştirme (Code switching)

Verici dildeki sözcüklerin kopyalanarak veya ödünçlenerek alıcı dilde kullanılmasıdır. Bir başka deyişle kod değiştirme, konuşma ortamında iki veya daha fazla dil veya varyantın dönüşümlü olarak kullanılabilmesi durumudur. Bunlar, etkileşim halinde olan diller arasında meydana gelir ve dilin anlam ve söz varlığını etkiler. Kod değiştirmelerde kopyalama sıklıkla yapılmaktadır. Kopyalama, verici dilden sözcük, sözcük grubu, ifade şekilleri, söz dizimsel özellikleri aynen alma durumudur. Kopyalamalar (a) ses, anlam ve biçim düzeyinde bire bir yapılan kopyalamalar, (b) alıcı dilin ses özelliklerine uyarlanarak yapılan kopyalamalar ve (c) sadece anlam kopyalamaları şeklinde olabilir (Sarı, 2013: 1).

Ödünçlemeler de bir tür kopyalamalardır, ama genellikle alıcı kültürde olmayan sözcükler ve kullanımlara yönelik yapılır. Örneğin bir dilde ve kültürde yer alan ama diğer kültürde bulunmayan sözcüklerin alımı ödünçlemedir. Ancak moda ve özent

olarak yapılan ödünçlemeler de azımsanmayacak derecededir. Kültürel alışverişlerin dildeki yansımalarının daha çok söz varlığı düzeyinde ve gayet kolay ve doğal olduğunu, bir milletin, temasta bulunduğu bir kültürden yeni bir kavram öğrendiğinde kavramla birlikte onun ismini de aldığını ifade eden Daşdemir-Efendioğlu'na göre, *dil kullanıcıları, hiç ihtiyaç olmasa da tamamen psikolojik etkenlerle (moda, dinsel kaygılar vs.) kendi dillerinde mevcut olan bir sözcüğü terk edip onun yabancı dildeki karşılığını tercih edebilirler... [Ancak dilsel temaslarda] yabancı dillerin birbirine etkisi söz varlığı ile sınırlı değildir: Dilsel etkileşim, ses bilgisini (İng. phonetics), biçim bilgisini (İng. morphology), söz dizimini (İng. syntax) etkileyecek düzeye de ulaşabilir. Örneğin, Tacikistan'da İranlılarca konuşulan Tacik dili, Türkçenin Özbek lehçesinden o kadar etkilenmiştir ki bu durum, G. Doerfer tarafından "Doğuş hâlindeki bir Türk dili" olarak nitelendirilmiştir (2016: 159-160).*

Buran'a göre ödünç kelimeler, *daha çok aynı dil ailesi ya da aynı dilin çeşitli katmanları arasındaki iç alıntılarla ortaya çıkar ve alınan kelimeler ses, şekil ve anlam yönünden hiçbir değişikliğe uğramaz.* Dillerin beslendiği bu kaynaklar *dillerin hayat damarları*'dır (Buran, 2006: 21).

Labov'a göre söz varlığı dış etkilere en açık alandır. Öteki düzeylerde değişimler, genellikle uzun sürede ortaya çıkarken söz varlığında kısa sürede de değişme gözlemlenebilmektedir. Toplumdaki ve evrendeki her değişme öncelikle söz varlığına yansımakta, buna koşut olarak dilin öteki düzeyleri de etkilenmektedir. Dilsel dizgenin herhangi bir alanındaki değişimin aşağı yukarı aşağı yukarı 30 yıl aldığı öne sürülmektedir (İmer, 1998: 1).

Almancadan alınan kod değiştirme, kopyalama ve ödünçleme örnekleri:

Ben einkauf'a gidiyorum. [Ben alışverişe gidiyorum.]

Stau'ya takılmazsam daha hızlı giderim. [Trafik kuyruğuna takılmazsam daha hızlı giderim.]

1.3. Karma Dil Kullanımı

Osmanlı Türkçesinde *lisan-ı muhtelit*, İngilizcede *mixed Language*, Almancada *mischsprache*, Fransızcada *langue mixte* olan karma dil, genellikle iki ya da daha çok dilin çeşitli tarihî, coğrafi, siyasî ve kültürel sebepler ile karışık olarak kullanılmasıdır. Bu tür dillere *vernaküler* ya da *sınır dilleri* de denilmektedir. Bu dillere gelişme düzeyine göre, *sabir*, *pidgin* ya da *creol* diyenler de vardır. *Melez kelimeler* ve *anlam aktarmalarıyla* bir oluşum süreci geçiren karma dillerin ileri boyutlarında alıcı dilin yapısı, mantığı bozulmakta ve dil yavaş yavaş değişmektedir. Bu değişim alıcı dilin varlığını tehlikeye sokmakta ve hatta ölmesine neden olabilmektedir. Vendryes'e göre dillerin ölüm nedenleri şunlardır: 1. Güçlü ve hakim bir dilin millî dili yavaş yavaş sömürmesi 2. Bozuk dilli yeni kuşaklar oluşurken özgün dili konuşan insanların ölüp gitmesi 3. Gramerinin unutulması dolayısıyla dil bünyesindeki bozulma 4. Faydalı bir yabancı dile aşırı ilgi gösterilmesi 5. Yeni bir yabancı dili öğrenen kuşakların ana dilini ihmal etmesi 6. Millî dil ile birlikte öğrenilen faydalı yabancı dil dolayısıyla çift dilli bir toplum hâline gelmek ve zamanla faydalı yabancı dilin galip gelerek millî dili saf dışı bırakması 7. Başta dil olmak üzere, millî kurumların taklitçilik yüzünden tahrip olması ve aydınların gaffeti yüzünden ana dilinin kaba, aşağılık bir halk ve köylü dili sayılması 8.

Millî dilin edebiyattan ve edebî yetenekten yoksun kalması 9. Millî dil ile yabancı dilin rekabeti sırasında halkın millî dile sahip çıkmaması 10. Çeşitli sebeplerle dilin ses yapısının bozulması ve telaffuz bozuklukların ortaya çıkması 11. Yabancı ve yanlış türetmeler yüzünden millî dilin söz varlığı ve yapım sisteminin bozulması ve dilin tarihselliğinin tahrif edilmesi 12. Dilde hayata, çağa uyma ve hayatı ifade etme imkanının kalmaması 13. Konuşma dilinin yazı dili hâline gelmesi 14. Ana dilinin çöküşü, yok oluşu karşısında toplumun top yekun ilgisiz kalması (Açıklayan ve aktaran Buran, 2006: 22-26; ayrıca detaylı bilgi için bk. Buran, 2006).

Bir dil tüm alanlarda kullanılmadığında kendi gücünü yavaş yavaş kaybetmeye mahkumdur. Almanya'daki Türkçede de özellikle genç kuşak arasında Almancanın Türkçeyi büyük oranda etkilediği görülmektedir. Bu kuşağın dilinin Türkçeyi ifade etmede yetersiz kaldığı ve bu nedenle özellikle Türkçede bozuk cümleler kurduğu gözlenmektedir. Bunda Almancadan yapılan ve moda olduğu düşünülen alıntılar yanında millî dile sahip çıkılamaması da yatsa gerektir. Çünkü Türkçe, aile ortamı dışında baskın dilin etkisi, gücü ve geçerliliğiyle kullanılamamakta ve bu yüzden de geliştirilememektedir. Yine Almanya dil politikalarının, Türkçe öğretimi derslerinin yeterli ve etkili olmaması Türkçede Almanca-Türkçe karma kullanımını gün geçtikçe artırmaktadır. Bunun sonucunda ortaya birbirinden ilginç cümleler, ifade tarzları çıkmaktadır.

1.4. Kelime Türleri

Kelime türlerini tanımlamadan önce kelimenin tanımına bakmak gerekir. Kelime pek çok dil bilimci tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Bunlardan birkaçı şöyledir:

Ergin'e göre *kelime, manası veya gramervazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğudur* (Ergin, 1998: 95).

Ediskun'a göre *kelime, anlamı ya da cümlede bir dilbilgisi görevi bulunan bir ya da birkaç heceli ses işaretidir* (Ediskun, 2004: 87).

Gencan'a göre *anlamı olan ya da tümce kuruluşuna yarayan anlatım aracına kelime denir* (Gencan, 2001: 78).

Banguoğlu'na göre ise *kelime bir, veya birkaç heceden meydana gelmiş, her dile göre ayrı anlam birlikleridir* (Banguoğlu, 2007:144).

Atabay-Özel-Kutluk'a göre *kelime, her dilin kaynaşmış bir düşünce, ses birleşimi ve dildeki öteki öğelerle yakından ilişkili bir anlama ve anlatma birimidir. Bir toplumun, daha doğrusu bir dil birliğinin uyuşma ve anlaşmaya bağlı bir ürünü, aynı zamanda toplumsal bir değer taşıyan kültür servetidir* (Atabay-Özel-Kutluk 2003: 19).

Korkmaz'a göre *kelime, bir veya birden çok ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında somut veya soyut bir kavrama karşılık olan yahut da somut ve soyut kavramlar arasında geçici ilişkiler kurmaya yarayan dil birimidir* (Korkmaz, 2007: 144).

Kelime türleri, dil bilgisi ve dil biliminin değindiği önemli konulardandır. Onların seçimi için farklı esaslar ve görüşler ortaya atılmıştır. Bununla birlikte kelime türleri ile ilgili tartışmaların bittiği söylenemez. Konu hâlâ Türkiye Türkçesinde tartışılmaktadır. Birçok araştırmacı, konu hakkında farklı görüşler ortaya koymuştur. Hatta çoğu

görüşün kaynağı, Türkçenin dil yapısı değil Almanca, Fransızca ve İngilizce gibi dillerin yapılarıdır. Kelime türleri Türkçenin yapısıyla ortaya konulamadığı için de bu görüşlerin sağlamlığından bahsedilmesi mümkün değildir. Çünkü özellikle sözcük yapımı, dizimi çok farklı olan dil aile gruplarının birbirlerine uydurulması imkansızdır. (Yener, 2007: 607).

Kelime türü, kelimelerin görevi, anlamı, çekim eklerini alıp almaması, söz dizimindeki yeri gibi ölçütlerle sınıflandırılmasıdır. Kelimenin anlamı gibi kelime türleri de Türkiye Türkçesinin tartışılan ve tartışılmaya devam edilen konularındandır. Konuyla ilgili önemli görüşlerden birkaçı aşağıya alınmıştır:

Ergin'e göre mana veya vazife bakımından kelimeler, isimler, fiiller ve edatlar olarak üçe ayrılır (Ergin, 1998:216218).

Gencan'a göre kelimeler üçe ayrılır: 1. Temel Kelimeler: Adlar, eylemler; 2. Uydu Kelimeler: Sıfatlar, belirteçler 3. Söz Ulakları: İlgeçler, bağlaçlar. Ona göre kelimeler dil bilgisel olarak sekiz türü içerir: İsim, sıfat, zarf, zamir, eylem, ünlem, bağlaç, edat (Gencan, 2001:171).

Banguoğlu, kelimeleri temelde isim ve fiil kökleri olarak ikiye ayırmıştır, ancak mantıkî ve çözümcü olduğunu düşündüğü bir sınıflamada ise kelimeleri, 8 söz bölümüne (parties du discours)'a ayırmıştır. Bunların ise ad, sıfat, zamir, zarf, takı "isimlere gelip ilişki kuran kelimedir, göre, için, dolayı gibi", bağlam, ünlem ve fiildir (Banguoğlu, 2007: 151-152).

Atabay-Özel-Kutluk'a göre kelime türleri, zamanla ad, sıfat, belirteç, adıl, ilgeç, bağlaç, ünlem, eylem olarak yerleşmiş ve kesinleşmiştir (Atabay-Özel-Kutluk, 2003:21).

Görüldüğü gibi Türkiye Türkçesinde kelimeleri, üçe ve sekize ayıran yaklaşımlar bulunmaktadır. Çalışmada biz de kelime türlerinin sekize ayrıldığını kabul ettik. Bize göre gelenekselleşmiş ve kesinleşmiş olan kelime şekilleri isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, eylem ve ünlem'dir. Çalışma da bu esasla düzenlenmiştir.

2. Çalışma Hakkında

Almanya'da Almanca-Türkçe karma dil kullanımının iki boyutu vardır. Bunlardan biri Türkçe cümlelerde Almanca; diğeri de Almanca cümlelerde Türkçe kopyalamalar yapmaktır. Çalışma Almanya'da Almanca etkisiyle konuşulan Türkçede yer alan Almanca kopyalama ve kod değiştirmelerinin kelime türlerine göre dağılımını ortaya koymak için hazırlanmış ve Kelsterbach Belediyesi'ndeki ana dili Türkçe olan konuşurlardan derlenen 100 karma cümle⁸ ile sınırlandırılmıştır. Malzeme, aile, cami, bayramlaşma, misafirlik gibi ortamlardan, gezilerden, alışveriş ve çeşitli etkinliklerden (düğün, sünnet, imece çalışmalar, hobi bahçelerindeki serbest zamanlar gibi) doğal ortamda ve doğrudan derleme yöntemiyle elde edilmiştir. Çalışmanın malzemeleri tüm nesli (1. ve 5. kuşak) içine alan (ki tüm nesillerin Almanca-Türkçe karma dil kullanımına şahit olunmuştur⁹) karma dil örneklerinden oluşmakla beraber, yoğun olarak 3., 4. ve 5. kuşağın karma dil örneklerine dayanmaktadır. Ancak bunların sıklığı belirtilmemiştir.

⁸ Bu karma cümlelerin bazıları Almanca düşünüp Türkçe ifade etmekten kaynaklanmaktadır (*Ayşenur devam binmek istiyor gibi*). Çalışmada bu tür malzeme kullanılmamıştır.

⁹ *Bizim yeğen anmeldung yapamadı, geri gitti* (İlk nesilden ve Almanca bilmeyen Semiha Yılmaz-Yakup Yılmaz'dan derlenmiştir.)

Çünkü tüm nesli kapsayan ortak kullanımlar bulunabilmektedir ve bunların ayırt edilmesi de çok kolay değildir.

Malzeme kelime türlerine göre ele alınmıştır. Her bir kelime türü, varsa 5 örnekle örneklendirilmiştir. Bu örneklerde, ağız özelliklerine dikkat edilmemiştir, ancak karma cümlelerin standart Türkçedeki karşılığı ve kullanımı köşeli parantez içerisinde yazılmıştır. Çalışmada kelime türlerindeki kopyalama sıklığı tabloyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmadaki kelimelerin türleri, Türkçe karşılıklarının türlerine göre belirlenmiştir. Çünkü onların Türkçede kullanımları (Krank almak gibi. Krank almak, bire bir olarak *hasta almak* anlamına gelirken aslında ikili kullanımda *rapor almak* kastedilmektedir.) Almandaki kelime türünden farklı olabilmektedir.

Çalışmanın temel amacı, belirtildiği gibi söz konusu sınırlılıklar çerçevesinde Almanya'daki Türkçede yer alan karma kullanımları, kelime türleri ölçüsüyle ortaya çıkarmaktır. Bunun, dil etkileşiminin geldiği tehlike veya durumu anlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çünkü isimlerin yanında zarfların, sıfatların, edatların alınması alıcı dildeki etkileşimin ileri düzeyde olduğunu gösterir (Daşdemir-Efendioğlu, 2016: 159-160). Ayrıca bu sonuçlar, Almanya'daki Türkçe öğretiminde hangi konulara ağırlık verilmesi gerektiğine de yönlendirici olabilecektir. Örneğin karma dil kullanımında isimlere ağırlık verilmesi, isimlerin Türkçe karşılıklarının yeterince bilinmediğini düşündürülebilir. Yine fiillerde görülen karma dil kullanımı Türkçe öğretiminde fiillere daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini hissettirebilir.

3. Kelsterbach Belediyesi ve Buradaki Türkler

Kelsterbach Hessen eyaletine bağlı bir belediyedir. İlçesi Gross Gerau, şehri Darmstadt olan belediye, Frankfurt Havaalanı'na yakın olması nedeniyle oldukça stratejik bir konumdadır.

Bölgenin Frankfurt Havaalanı yanında –en fazla 15 dakika- Höchst am Main ile Griesheim'deki kimyasal tesislere ve Opel araba fabrikasına yakın olması nüfus yoğunluğunu hızla değiştirmiştir. Örneğin 1694 yılında 113 olan kasaba nüfusu 31 Aralık 2016 itibarıyla 16.100 olarak tespit edilmiştir (<https://de.wikipedia.org/wiki/Kelsterbach>; <https://www.kelsterbach.de/>)

Türklerin, Almanya'ya işçi olarak gelmesi Almanya Türkiye arasında 31 Ekim 1961 tarihinde imzalanan Türk İş Gücü Anlaşması'ndan sonra olmuştur. (Çelik, 2008). Kelsterbach'ta Türklerin görülmesi bu tarihten sonra olsa da yapılan görüşmelerden onların buraya yoğun olarak 1970'den sonra geldikleri anlaşılmaktadır. İlk gelen Türkler, şu an Al-Di alışveriş merkezinin olduğu alanda bulunan Glanzstoff adlı fabrikada çalışmışlar ve o fabrikaya ait lojmanlarda yaşamışlardır. Zamanla da ailelerini ve çocuklarını buraya getirmişlerdir. Bölgede yaşayan Türklerin bir bölümü Alman vatandaşlığına kayıtlı olduğu için toplam Türk nüfusu belirlenememiştir. Ancak onların 1500-2000 civarı olduğu düşünülmektedir.

Kelsterbach'ta 50 yıldan fazla yaşayan Türklerin Türkçelerinde yer alan Almanca kopyalamalar aşağıda ele alınmıştır.

4. Karma Kullanımlar

4.1. Karma Kullanımlarda Kelime Türleri Örnekleri

4.1.1. İsimlerin Karma Kullanımları

Almanca-Türkçe karma kullanımlarda isimlere sıklıkla rastlanılmıştır. Özellikle günlük yaşamdaki isimler bu kullanımlarda çok kullanılmaktadır. Onlardan birkaçı aşağıda örneklendirilmiştir:

Handy'min aküsü bitmiş. Şarjım nerede? [Cep telefonumun şarjı bitmiş. Şarjım nerede?]

Hauptbahnhof'a sürüyöm. [İstasyona gidiyorum.]

Einkauf'a gideceğim. [Alışverişe gideceğim.]

Stau yoksa çabuk gelirim. [Trafik kuyruyu yoksa çabuk giderim.]

Sommerferien Hausaufgaben'ın yok mu senin? [Yaz tatili derslerin/ödevlerin yok mu?].

4.1.2.Sıfatların Karma Kullanımları

Kelsterbach'taki Türkçe kullanımlarda bazı sıfatların Almancadan kopyalandığı görülmüştür. Bu sıfatlar genellikle niteleme sıfatlarında yoğunlaşmaktadır:

Langsam diye diye işten soğuttu [Yavaş[sın] diye diye işten soğuttu.]

Siz, schnell değilsiniz diyor. [Siz hızlı değilsiniz, diyor.]

Privat çalışmayı düşünmüyorum.[Özel çalışmayı düşünmüyorum.]

Almanca sıfatların Türkçe kurallarla pekiştirildiği örneklerle de karşılaşılabilir:

Anne, bu gubgross.[Anne bu büsbüyük.]

4.1.3. Zamirlerin Karma Kullanımları

Zamirlerde kopyalama yok denecek kadar azdır. Kişi zamirlerinin (özellikle, *ich "ben", du "sen" ve wir "biz"*) bir teklif sırasında ve işaret zamirlerinin (*hier "burası", dort "orada", diese "bu", dass "şu", o "es" gibi*) tarif sırasında nadiren kullanıldığı görülmüştür:

(Neresi?) Hier. [Burası.]

(Kim gelecek?) Wir. [Biz.]

4.1..4. Zarfların Karma Kullanımları

Kelsterbach'ta kullanılan Türkçede Almancadan kopyalanan zarfların kullanıldığı da görülmüştür. Bu zarfların genellikle hal, miktar ve zaman zarfları olduğu görülmüştür:

Noch mal (ver). [Bir daha ver.]

(Haydi gidelim.) Später. [Daha sonra.]

(Nasıl olmuş?) Gut.[İyi.]

Haydi, jetzt. [Haydi, şimdi.].

(Ne zaman gidelim?) Morgen

4.1.5. Edatların Karma Kullanımları

Karma kullanımlarda edatlara da rastlanmıştır: Ja, nein gibi cevap verme edatları sıklıkla kullanılmaktadır:

Orada çok braun olurum ger? [Orada benim daha da koyulaşır [ger] değil mi?].¹⁰

(Alır mısın?) Nein. [Hayır.].

(Gelir misin?) Ja. [Evet].

4.1.6. Bağlaçların Karma Kullanımları

Bağlaçların karma kullanımı yok denilecek kadar azdır:

Ahmet oder Mehmet gelecek. [Ahmet ya da Mehmet gelecek.].

4.1.7. Ünlemlerin Karma Kullanımı

Özellikle so ve ah so ünlemi sıklıkla kullanılmaktadır. Bunun dışında au, scheisse ünlemine de rastlanmıştır:

(Çarpıştığında.) Au.[Ah!]. (Bu benim değil.)

Ah so! [Öyle mi?].

(Arabayı kaçırdık.) Scheisse¹¹. [Tüh/Allah kahretsin/ Hay aksi]

4.1.8. Fiillerin Karma Kullanımı

Karma kullanımda fiillerin çekimli halde kullanıldığı görülmüştür. Bunun iki şekli örneklenmiştir. Fiiller, ya Almanca fiilin çekimli haliyle ya da Türkçe fiilin Almanca çekimlenmesi ile kullanılmıştır. Çekimli haldeki kullanımlar doğrudan fiil türü olmamasına rağmen fiil olarak değerlendirilmiştir.

Anne eis gedökt [Anne, dondurma eridi demek için kullanılmış.].

Anne, papa şimdi arbeit. [Annem, babam şimdi çalışıyor (mu?)]

4.2. Karma Kullanımlarda Kelime Türlerinin Sıklığı

Kelime türlerinin sıklığı örnekleme göre belirlenmiştir. 100 cümle olarak belirlenen örnekleme karma kullanılan sözcük sayısı 107'dir. Sıklık, bu sayı üzerinden tespit edilmiştir. Buna göre karma kullanımda tercih edilen kelimelerin sıklığı aşağıdaki tabloda görülebilir:

Tablo 1: Karma Kullanımlarda Kelime Türlerinin Sıklığı

Kelime Türleri	İsim		Sıfat		Zamir		Zarf		Edat		Bağlaç		Ünlem		Fiil		Toplam	
	sayı	oran	sayı	Oran	sayı	oran	sayı	oran	sayı	oran	sayı	oran	sayı	oran	sayı	oran	sayı	oran

¹⁰ Ergin'e göre hani, acerb, acaba sözcükleri sorma edatlarıdır (Ergin, 2009: 350). Ger de sormak için kullanılan bir sözcüktür. Bundan dolayı bu sözcük edat olarak değerlendirilmiştir.

¹¹ Almancada bok, pislük anlamına gelen sözcük hay aksi, Allah kahretsin gibi olumsuz durumlarda duyulan üzüntüyü dile getirmek için kullanılmaktadır.

84	%78,3	6	%5,7	1	%0,9	8	%7,5	2	%1,9	1	%0,9	3	%2,9	2	%1,9	107	%100

Tablo 1'den de anlaşıldığı gibi isimler, diğer türlerden fazla kullanılmıştır ve oranı %78, 3'tür. İsimleri ise zarfların ve sıfatların takip ettiği görülmüştür. Onların oranları da sırasıyla % 7,5 ve % 5,7'dir. Bağlaçlar ve zamirlerde ise birer örnek tespit edilmiştir. Bunların toplam kullanıma oranı ise % 0,9'dur. Edat ve fiillerde de iki örnek tespit edilmiştir. Bunlar da toplamda % 1,9 oranla kullanılmıştır. Ünlemlerde üç kullanım tespit edilmiştir ve oranı da %2,9'dur.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Almanya'da Almanca-Türkçe yaygın bir şekilde karma olarak kullanılmaktadır. Bunun bir boyutunu da Türkçede var olan sözcüklerin yerine Almanca karşılıklarının tercih edilmesi oluşturmaktadır. Kelsterbach'taki Türklerden bu tür karma kullanımlar yani Türkçesi yerine Almancasının tercih edildiği kullanımlar derlenmiştir. Toplam sayısı 107 olarak belirlenen bu kullanımların 84'ünü isimler, 8'ini zarflar, 6'sını sıfatlar, 1'ini bağlaç ve zamirler, 2'sini edat ve fiiller ve 3'ünü de ünlemler oluşturmaktadır. Bu dağılımdan isimlerin, karma kullanımda en çok tercih edilen kelime türü olduğu anlaşılmıştır. Zarflar ve sıfatlar ise isimlerden sonra en çok kullanılan kelime türüdür. Bu dağılımda ünlemler de önemli bir kullanım alanına sahiptir. Bağlaç ve zamirler ile fiiller ve edatlar karma kullanımda sık kullanılmayan kelime türleri olarak belirlenmiştir.

Yukarıda verilen dağılım Kelsterbach'taki tüm kelime türleri dağılımını yansıtmamaktadır. Ancak bu dağılımda fiillerin, ünlemlerin, bağlaçların, zamirlerin, sıfat ve zarfların yer alması, kopyalamanın boyutu açısından oldukça önemlidir. Çünkü bir dilde edat, zarf ve sıfat'ların kopyalanması kopyalamanın ileri boyutta olduğunu göstermeye yeterken (bk. Daşdemir-Efendioğlu, 2016: 159-169) fiillerin, ünlemlerin ve bağlaçların da kopyalama düzeyine erişmesi oldukça dikkat çekicidir. Buna göre denilebilir ki dar anlamda Kelsterbach'ta geniş anlamda da Almanya'da Türkçenin Almancadan yaptığı kopyalamalar, oldukça ileri seviyeye gelmiştir. Bunda elbette 57 yıldır iç içe bulunan Alman kültürü ve Almancanın etkisi vardır. Ancak yine de Türkçesi varken Almancasının tercih edilmesini anlamak çok kolay değildir.

KAYNAKÇA

ATABAY, Neşe-Özel, Sevgi-Kutluk, İbrahim (2003), *Sözcük Türleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

AYTAÇ, Bedrettin (1994). *Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

BANGUOĞLU, Tahsin (2007), *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

BAŞ, Nurhan (2014). Federal Almanya'da Yayımlanan Türkçe Günlük Gazetelerin Dil Kullanımı Üzerine, Bilig, Yaz, S 70: S. 81-104.

BEKAR, Beytullah (2013). Almanya'da Türkler ve Türkçe, *Turkish Studies*, Volume 8/9 Summer, s. 771-787.

BEKAR, Beytullah (2015). *Almanya Türkçesi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.

BEKAR, Byetullah (2016). Almanya'da Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretimiyle Ve Türklerin Türkçe Kullanımlarıyla İlgili Kaynakça Denemesi, *Zfwt Vol. 8 No. 3*: s. 285-302.

BEKAR, Beytullah (2017). Almanya'nın Almanya'da Konuşulan Türkçeye Yönelik Dil Planlama Çalışmaları ve Sonuçları, *RumeliDE- Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 8 (Nisan): s. 1-8.

BURAN, Ahmet (2006). Karma Diller ve İki Örnek-Klasik Osmanlıca ve Kürtçe- *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 20/1: s. 19-33.

ÇAKIR, Mustafa (2002) Almanya'daki Çok Kültürlü Ortamlarda Türkçenin Anadili Olarak Kullanımı, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/1: s. 39-58.

EDİSKUN, Haydar (2004), *Türk Dil Bilgisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul

ERGİN, Muharrem (1998), *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul.

ERGİN, Muharrem (2009). *Türk Dil Bilgisi*, istanbul: Bayrak Yayınları.

GENCAN, Tahir Nejat (2001), *Dilbilgisi*. Ayraç Yayınları, Ankara.

İMER, Kamile (1998). *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*. Ankara:T:C: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KELEŞ, Nejdet (2015). Almanya'da Oluşan Türkiye Türkçesi Ağzı- Almanya'da Yerleşik Türklerin Anadili Türkçesine Eğitim-Dili Almancanın Telaffuz Etkileriyle Doğan Yeni Bir Türkiye Türkçesi Ağzı- *Yılmaz Özbek Armağan Kitabı*. Editörler: Ahmet Sarı, Cemile A. Ercan vd. Çizgi: Konya, s. 149-160.

ÖNEM, Evrim (2011). Bireysel Dil Kullanımını Etkileyen Etkenler, *Dil Dergisi*. S: 152 Nisan-Mayıs-Haziran, s.57-67.

ŞAHİN, Birsen (2010). *Almanya'daki Türkler*. Ankara: Phoenix

YENER, Mustafa Levent (2007). " Türk Dilinde Sözcük Türleri Tasnifi Sorunu Üzerine", *Turkish Studies*, Volume 2/3, Summer 2007, s. 607.).

<https://zeynepkilicblog.wordpress.com/2016/08/28/gurbetcilerin-yeni-dili-turkmanca/>

<http://www.karar.com/guncel-haberler/ucuncu-neslin-dili-turkmanca-503826>

<http://www.ha-ber.com/almanyandin-gelecegi-deukisch-ya-da-turkmanca-nesil-makale,30934.html>

<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/87-almanyada-turkdilinin-gelecegi-kosullar-ve-olanaklar.html>

<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/87-almanyada-turkdilinin-gelecegi-kosullar-ve-olanaklar.html>

<https://de.wikipedia.org/wiki/Kelsterbach>; <https://www.kelsterbach.de/>

Ek: Derlenen Almanca-Türkçe Karma Kullanım Örnekleri

Handy'min aküsü bitmiş. Şarjım nerede? [Cep telefonumun şarjı bitmiş. Şarjım nerede?]

Anne eis gedökt [Anne, dondurma eridi demek için kullanılmış.].

Anne, papa şimdi arbeit. [Annem, babam şimdi çalışıyor (mu?).]

Pommes var, yer misin? [Patates kızartması var, yer misin?].

Hauptbahnhof'a sürüyorum. [İstasyona gidiyorum.]

Bugün schuleye gitmiycem, doktordan krank aldım [Bire bir çeviri ile Bugün okula gitmeyeceğim, doktordan hasta aldım; kastedilen anlam: Doktordan rapor aldığım için okula gitmeyeceğim].

Einkauf'a gideceğim. [Alışverişe gideceğim.]

(Kaç tane istersin?) Fünf. [Beş.]

Orada çok braun olurum ger? [Orada tenim daha da koyulaşır [ger] değil mi?].

Stau'ya takılmazsam çabuk giderim. [Trafik kuyruyu yoksa çabuk giderim.].

Langsam diye diye işten soğuttu [Yavaş[sın] diye diye işten soğuttu.].

(Neresi?) Hier. [Burası.].

Sommerferien Hausaufgaben'ın yok mu senin? [Yaz tatili derslerin/ödevlerin yok mu?]

Hüte'nin anahtarı nerede? [Bahçe evinin anahtarı nerde?].

(Sezeryan için) Voll narkose vemişler.[Genel anestezi yaptılar.].

Tam oranın boss'u gibiydi.[Oranın tam da patronu gibiydi.].

Urlab'a çıktı.[Tatile çıktı.].

Anne bu gubgross.[Anne bu büsbüyük.].

Bir käsekuchen al, yeter. [Bir peynirli pasta al, yeter.].

Bu benim auto. [Bu benim arabam.].

Onlar Asyl'ler. [Onlar sığınmacılar.].

Hebamme geldi. [Ebe geldi.].

(Kim gelecek?) Wir. [Biz.].

Ayağına hausschuhe geçir. [Ayağına terlik giy.].

Wasserkocher bozuldu. [Su ısıtıcısı bozuldu.].

Siz schnell değılsiniz diyor. [Siz hızlı değılsiniz, diyor.]

(Su bitti.) Egal. [Neysel, önemsiz.].

(O yarın gelmeyecek.) Doch. [Elbette/ Tabii ki, gelecek.].

(Arabayı kaçırdık.) Scheisse. [Tüh/Allah kahretsin/ Hay aksi]

Abendkleid'lar indirime girmiş. [Gece elbiseleri indirime girmiş.].

Dişine spanger takılacak.[Dişine tel takılacak.].

Noch mal (ver). [Bir daha ver.].

Arbeitsamt'a gitti, yine de iş bulamadı. [İş ve işçi bulma kurumuna gitti. Yine de iş bulamadı.].

Herbstferien'e gideceğiz. [Sonbahar tatiline gideceğiz.].

Abfindung verirler. [Tazminat verirler.].

(Haydi gidelim.) Später. [Daha sonra.].

(Alır mısın?) Nein. [Hayır.].

(Gelir misin?) Ja. [Evet.].

Bir tüte ver.[Bir poşet/çanta ver.]

(O gelmeyecek.) Genau [Tastamam/tam da (öyle).].

Çocuklar futsal oynuyor. [Çocuklar futbol oynuyor.].

Stadion çok kalabalıktı.[Stadyum çok kalabalıktı.].

Strassenfest'e katılırız [Sokak festivaline katılırız.].

Bana abmachung verdi. [Beni uyardı.].

Swim bath'tan geldim.[Yüzme havuzundan geldim.]

Bizim yeğen anmeldung yapamadı.[Bizim yeğen ikametgah adresi alamadı/kayıt yaptıramadı.].

Kindergarten'a gitmiyor mu? [Kreşe/anaokuluna gitmiyor mu?]

Ahmet oder Mehmet gelecek. [Ahmet ya da Mehmet gelecek.].

Bestellung yapacağım. [Sipariş yapacağım.]

Privat çalışmayı düşünmüyorum.[Özel çalışmayı düşünmüyorum.].

Almanca için volksschule'ye gittim.[Bir tür halk eğitim merkezinden Almanca öğrendim.]

(Nasıl olmuş?) Gut.[İyi].

Kıçındaki pampers yere degecekti ıslaklıktan.[Kıçındaki bebek bezi ıslaklığından yere degecekti.].

Vertrag yaptın mı gitmek gerekiyor. [Sözleşme/anlaşma yaptın mı gitmek gerekiyor.].

(Çarpıştığında.) Au.[Ah!].

Still olsun. [Su için gazsız olsun.].

Kablo schwarz mı? [Kablo siyah mı?]

Kino'ya gidelim mi?[Sinemaya gidelim mi?].

İçecek ne var? Apfelsaft. [Elma suyu].

Bugün frei'im.[Bugün boşum/çalışmıyorum.].

Haydi, jetzt. [haydi, şimdi.].

Runterladen yap, dinle.[İndir, dinle].

Feuerwehr'de salon varmış. [İtfaiye'nin salonu varmış.].

O gün wochenende. Olmaz. [O gün hafta sonu. Olmaz.].

Bugün Mainz'da Fasching var. [Bugün Mainz'da Karnaval var.].

Erdbeere var mı? [Çilek var mı?].

Frankfurt'taki weihnachtsbasar çok kalabalık.[Frankfurt'taki, noel pazarı çok kalabalık.].

Laternenumzug var, gece stadtmittle'de buluşacağız. [Fener alayı var, gece şehir merkezinde buluşacağız.].

Tageskarte senin için iyi olur. [Günlük kart senin için daha iyi olur.].

Zoo'ya S8'la gidelim. [Hayvanat bahçesine S('le gidelim.].

Mainz'a gruppenkarte'yle gidelim. [Mainz'a grup biletiyle gidelim.].

Termin'im var.[Randevum var.].

Kuchen yapsanız ya! [Kek yapsanız ya.].

Kinderarzt'a götüreceğim.[Çocuk doktoruna götüreceğim.].

Rüsselsheim'daki krankenhaus'da ameliyat olacak. [Rüsselsheim'daki hastanede ameliyat olacak.].

Apotheke'de çalışıyor. [Ezcanede çalışıyor.].

Yarın schule yok. [yarın okul yok.].

Rathaus'da buluşalım.[Belediyede buluşalım.].

Milch ister misin? [Süt ister misin?].

Haltestelle'de saatleri yazar. [Durakta saatleri yazar.].

Senin komşu opa/oma var ya? [Senin komşu dede/nine var ya.].

Anne kleine geld var mı? [Anne, bozuk para var mı?].

(Ne zaman gidelim?) Morgen. [Sabah.].

(Hayır olmaz.). Nacht. [Gece (oldu).].

Bitte. [Lütfen.].

Wasser ister misin? [Su ister misin?].

Karşımızda altersheim var.[Karşımızda huzurevi var.].

Essen? [yemek ister misin?].

Telefon kühlung diyor. [Telefon soğut diyor.].

Gastprofessorenhaus'ta kalabilirsin? [Üniversite hocaları için olan konuk evinde

kalabilirsin.].

Anne, Ayşenur einfach kaçtı. [Anne, Ayşenur öylece (haber vermeden) kaçtı.].

Ben doppelhaus'ta oturuyorum.[Ben dubleks evde oturuyorum.].

Ne kadar ekmek var? Hälfte. [Yarım.].

(Bu benim değil.) Ah so! [Öyle mi?].

Benim kühlbox arabada kalmış. [Benim soğutucu arabada kalmış.].

Anne, o bir ameise. [Anne, o bir karınca.].

Nasıl elbise alacaksın? Kleine. [Küçük.].

Dondurma **becher** mı, waffel mi olsun? [Dondurma kapta mı külahta mı olsun?].

Blau etek aldım.[Mavi etek aldım.].

Moschee var, biliyor musun? (Hayır.) Baba, moschee ne demektir? [Cami var biliyor musun? (Hayır.) Baba, moschee ne demektir?].